

TENKRÁT V LISTOPADU... (1989)

Prolog

Při příležitosti 50. výročí událostí 17. listopadu 1939 a Mezinárodního dne studentstva udělil Mezinárodní svaz studentstva se sídlem v Praze Zlatou medaili 17. listopadu generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Miloušovi Jakešovi za jeho osobní přínos k pokrokovým přeměnám v Československu.

O čtrnáct dní později udělil tentýž Mezinárodní svaz studentstva Zlatou medaili 17. listopadu československému lidu a studentskému hnutí za mimořádný příspěvek v souvislosti s 50. výročím 17. listopadu.

Dne 24. listopadu 1989 tento československý lid donutil Milouše Jakeše odstoupit z funkce generálního tajemníka ÚV KSČ. V sobotu 25. listopadu na celoměstském pražském aktivu funkcionářů KSČ oznámil Miroslav Štěpán, že odstoupil ze všech funkcí, tedy i z funkce člena předsednictva ÚV KSČ. Uplynul měsíc. Milouš Jakeš a Miroslav Štěpán jsou vyšetřováni parlamentní komisí v souvislosti s brutálně potlačenou manifestací. Vinu však nepřiznávají. V totalitním komunistickém režimu totiž nikdy nikdo není vinen. Dosud byla trestaná jen opozice.

Uplynulo dvacet let...

Postkomunistická Česká republika se se zločiny komunismu nevyrovnaná dodnes. Preference komunistů stoupají...

Tenkrát v listopadu...

Hledím z okna Klementina do Křížovnické a Platněrské ulice a zaznamenávám nebyvalý ruch. Jednotlivci i hloučky s květinami proudí ulicemi. V 16 hodin je na Albertově sraz studentů a Pražanů k uctění památky Jana Opletala, studenta usmrceného nacisty v listopadu 1939. Blížíme se s Lidou k Albertovu už za zvuků studentské hymny *Gaudeamus igitur*. Povyskakuji a vidím mraky lidí. Rozhlížím se a srdce mi plesá. Netuším, že dnešní akce je povolena. Vidím transparenty, které vyjadřují to, co si všichni myslíme. Při vzpomínce na krvavý leden 1989, uctění památky Jana Palacha, se dnešní transparenty zdají naprosto jasné. JAN OPLETAL, JAN PALACH. Oba Janové. Oba zemřeli za svobodu. Za pravdu. JAN HUS. PRAVDA VÍTĚZÍ! Uctít památku smrti Jana Palacha z šedesátého devátého roku se ani letos nesmělo. V ten den zavřeli Václava Havla a za pár měsíců ho i na nátlak světové veřejnosti pustili. Zavřeli Devátého, pustili Devátého, zavřeli Devátého... Zavřeli Janu Petrovou a Renatu Pánovou. Zadrželi Danu Němcovou a Vlastu Chramostovou. Za protest, že zavřeli Havla. (Všechny nás zavřít nemohli.) Soudili dívku, která zvolala *At žije Havel!* Zavřeli redaktory ilegálních bestsellerových Lidových novin, Rumla a Zemana.

Z transparentů mi přechází zrak. KONEC VLÁDY JEDNÉ STRANY! Lidé se přestávají bát? Mají přesné požadavky, a neztrácejí tolik příznačný český humor. Studentskou recesi vyjadřoval například nápis *ŠTĚPÁN NENÍ ZLODĚJ!*, protože to o tajemníkovi Městského výboru KSČ prohlásil pár dní předtím způsobem sobě vlastním generální tajemník ÚV KSČ Milouš Jakeš. O kus dál čtu *NEHCEME KŮL V PLOTĚ!* Další narážka na Jakešův výrok o Komunistické straně Československa. Tolik potlačované se mi najednou zdá přirozené. Z ampliónů doznívají nekonformní projevy akademika Katětova, studentů i pamětníků roku 1939. Jsou po zásluze odměňováni potleskem či pískáním. Je to živý, reagující, přemýšlivý zástup. *„Chceme novou vládu! Chceme svobodu! Chceme dialog!“* Ano, to vše zaznívá na podobných shromážděních, ovšem nepovolených. Leden, květen, srpen, říjen. A předtím 10. prosinec 1988, Den lidských práv – Škroupovo náměstí v Praze – na úplně prvním a až dodnes jediném povoleném shromáždění.

Máme trikolory, Lída loví z tašky svíčky. Kráčíme a pokapáváme si

voskem kabáty a boty. Atmosféra je naprosto fantastická. Ovšem kdesi v hloubi duše věží plamínek strachu. Znáš takovátou shromáždění, znám Přílbáče... Znáš slzný plyn z Václavského náměstí 21. srpna 1969, znám vodní děla... Dívám se na rozžatou svíci a cítím opojení, že zde mohu právě teď být. Cítím sounáležitost.

„Do you speak English?“ (Mluvíte anglicky?) zeptal se mě kdosi s mikrofonem a říká: „I am from London Independent TV...“ (Jsem z londýnské nezávislé televize.)

Kývám, že ano, najednou je tam spousta světla, ale já se dívám přes plamen svíčky na novináře a snažím se mu odpovědět.

„Are you surprised that so many people have come?“ (Jste překvapena, že přišlo tolik lidí?)

„Ne, nejsem překvapena, je to přece padesát let.“

„What do they want?“ (Co chtějí?)

„Chtějí svobodu, žít jako jiní lidé na světě ve svobodných zemích. Já například v tom žiju půl života, studenti dvacet let.“

„Are you afraid?“ (Máte strach?)

„Ano, mám, vím, že mnoho z nás týrali na policii.“

Za pár dní ten šot běžel na videu na všech nárožích ve výkladních skříních, volali i přátelé z Brna, ale i z Anglie.

Jdeme dál. Transparent DEMOKRACIE PRO VŠECHNY! Proud studentů a Pražanů protéká směrem na Vyšehrad. Ale na první křižovatce, ještě u Albertova, dochází k něčemu zvláštnímu. Slyším, jak kdosi hecuje: *Jdeme na Václavák! Jdeme na Václavák!* Žasnu. Přece jdeme na Vyšehrad! A také zahýbáme s rozsvíceným průvodem doleva na Vyšehrad. Potkáváme fotografa z Mladého světa Šilpocha, chvíli kráčíme s Janem Rejzkem, který loni na Lipnici na folkovém srazu představil dvacetitřicetiletému publiku dramatika a spisovatele Václava Havla.

Vyšehrad. Postojíme a poslechneme řečníka, vzpomene Opletala, ale i Masaryka. Svíčky stavíme do výklenků ve zdi, zpívá se hymna, prostranství je ozářené plápolajícími svíčkami, vznikají oltáře. Atmosféra je naprosto neuvěřitelná. Jakmile se dostáváme do ohraničených prostor kolem Vyšehradu, znervózňuji a rozhlížím se. Trauma z 21. srpna 1969, 1. výročí sovětské okupace, z polední demonstrace na Václavském náměstí, nepřestává působit. Zpívá se spontánně hymna. Dav se formuje a opouštíme Vyšehrad.

Náhle jsme pod Botanickou zahradou. Vylézám na výstupek schodů u nějaké budovy a zírám: přede mnou je naprosto zaplněná ulice lidmi, za mnou tabulka Ministerstvo spravedlnosti ČSSR. Lidé jsou k sobě ohleduplní, ale moje fobie z davu pracuje dál. Je mi střídavě šťastně a střídavě se mnou lomcuje strach. Bodejť by ne! Vpředu je průvod zastaven; dlouhá řada příslušníků VB vlastními těly zatarasuje ulici. Skandujeme: *„Zase jste nám lhali! Nežtete nám!“* Na transparentech jsem zahlédla výzvu *PROPUSŤTE POLITICKÉ VĚZNĚ!* Zatím ani nás nechťejí pustit o krok dál. Dav je napěchovaný od zdi ke zdi. Někdo mi ochotně pomáhá dolů a vracíme se zpět, protože průvod nakonec udělal čelem vzad. Ještě když jsem stála na tom výstupku, zahlédla jsem, jak z Vyšehradu kráčí další křídlo průvodu a směřuje rovnou k nábřeží. Průvody splývají. Potkáváme syna Lídy, Michaela. A co je s mými syny? Na rohu ulice je hospoda, chci jít dovnitř a zatelefonovat domů. Je zamčeno. Vevnitř chlapi nevzrušeně pijí pivo a hrají karty. Do oken se ani nepodívají. Co je jim po tom. Dav vesele zaskanduje: *„Dopijte to pivo! Pojdte s námi! Přestaňte se bát!“* Lída říká, že za rohem bydlí jedna stará paní, od které si nakonec zatelefonuji. Paní je zavřena doma a nemá ponětí, že pod jejími okny je půl Prahy.

Je asi 18 hodin. Máma je nervózní, dvanáctiletý Míša se dosud nedostavil. Je tma. Dobíháme průvod. Dav vesele skanduje: *„Češi pojdte sem! Pojdte s námi! Veřejnost jsme my a my jsme lidé!“* A už předtím zaznělo: *„Masaryk!“* Transparenty hlásají: *LIDOVÉ NOVINY*

DO KAŽDĚ RODINY! PROPUSŤTE RUMLA A ZEMANA! Na nábřeží míjíme Havlův dům. Bez zastávky se kráčí vpřed a jen tak v letu se skanduje: „**Tady bydlí Havel! Tady bydlí Havel!**“ Takže kdo to neví, tak už to ví. Fantastická atmosféra. U Mánesa vidím, že se to černá lidmi až k Národnímu divadlu. Tam už průvod zahýbá na Národní třídu. Klopýtáme s Lídou mezi posledními, ztratily jsme telefonování čas. Blížíme se k Národnímu divadlu. Zvedáme hlavy a spontánně voláme: „**Národ sobě!**“ Herci mávají z oken, atmosféra je stále fantastická. Za rohem z Nové scény mává spousta lidí, i uvaděčky v červených pláštích. „**Hrajte Havla! Ať žije Havel! Ať žije Charta!**“ Kráčíme Národní třídou a jako bychom v tom opojení zapomněli na hradbu příslušníků VB u Botanické zahrady. Kam se asi poděli? Skanduje se: „**Už to krachlo! Už to krachlo!**“ Zalykám se nadšením, že to krachne, jsem slyšela doma už od kolébky. A recese jde dál. „**Jakeše do koše!**“ Někdo si vzápětí vzpomněl na Štěpána a už se skanduje: „**Štěpán není člověk! Štěpána k lopatě!**“

Koutkem oka zahlédnu, že se v ulici Karoliny Světlé táhne z Konvitské dlouhá řada příslušníků se štíty a uniformovaní... kdo? Výsadbáři? Mají červené baret. Kráčíme dál a náhle mě pud sebezáchovy donutil se ohlédnout – červené baret poklusem zaujímají na Národní třídě postavení v dlouhé řadě od zdi ke zdi a vedle nich stojí příslušníci VB. Mají to perfektně secvičené, jako na spartakiádě, když se rozvine řetěz těl. Kolem projíždí tramvaj. Instinktivně s Lídou naskakují dovnitř, začínám cítit zvýšenou nejistotu a strach. Tramvaj pomalu zavírá dveře, podíváme se s Lídou na sebe a už je rozrážíme a padáme ven. Najednou je situace jasná. Průvod se zastavil a udělal čelem vzad a my jsme se rázem octly v první řadě. Couváme. Před námi je řetěz Přílbáčů a Baretů, vidíme jim do tváří. Přílbáči mají štíty. Baretí vysoké boty. Přílbáče už známe z ledna, ale tihle výsadbáři/Baretí, co tohle znamená? Pocity lidí v průvodu jsou různé. „**Jste naši bratři! Máte také děti! Pojďte s námi!**“ Hledíme na sebe a všechno se zdá neuvěřitelné. Už před chvílí jsme zpívali spirituál We shall overcome (Jednou bude líp). Ted tady stojíme proti sobě. Jde z nich strach. Vedle se třepotá transparent NEHCEME NÁSILÍ! Spontánně se volá: „**Máme holé ruce!**“

Někdo z průvodu velí: „Sedněte si na zem – sedět!“ Zezadu nám posílají svíčky, první řada je klade na zem, vytváří se symbolická dělicí čára. Některé studentky kladou květiny ke svíčkám. Začínáme zpívat hymnu. Nepochopila jsem, že i vsedě je to protest a vstávám se slovy: „Mě nepokorí, na kolena mě nedostanou, vždyť je to hymna!“ Náhle se všichni necháme strhnout k tiché modlitbě Otče náš, jenž jsi na nebesích... Nevíme, co přijde, nikdo nemohl tušit, že to bude tak kruté. „**Jsme jen studenti!**“ volá úzkostlivě skupina dívek.

Co je s Míšou? Buší mi v hlavě. Určitě už je doma. Na rohu Mikulandské zahlédnu telefonní budku. Opuštím průvod a letím telefonovat. Ne, Míša to nebere. Je asi čvrt na sedm/devět? Volám mámě: „Jsme tady obklíčeni na Národní třídě!“ Máma je zoufalá, že se k ní Míša nedostavil a pronese: „Asi se mu něco stalo!“ Obestřela mě hrůza. Odhazují sluchátko, protože Příslušníci a Baretí se dali do pohybu. Utíkáme a slyšíme něco z tlapačů, ale není rozumět. Náš průvod teď na oplátku zaskanduje na Příslušníky „**Rozejďte se!**“ Ale už slyším volání: „**Gestapo! Gestapo!**“ a „**Že vám není hanba!**“ Letíme Mikulandskou ulicí a na konci je husto. Stojí tam také od zdi ke zdi řada Příslušníků v bílých přílbách a se štíty. Nechtějí však nikoho pustit ven. Jedna paní vzlyká. Přiskočila jsem k jednomu Příslušníkovi, zacloumala jeho štítem a zvolala: „Pusťte mě! Pusťte mě! Nevím, kde mám dítě, musím ho najít, někde na mě na ulici čeká!“ Vůbec nevím, kde se to ve mně vzalo. Příslušníci nic. Dav vře a ze zadu slyším volání: „Pusťte ji! Pusťte ji, hovada! Č...!“ „Děším se, že to mi nepomůže. I Lída se soustředí na jednoho Příslušníka a důrazně mu říká: „Vnímáte ji? Ona neví, kde má dítě!“ Jsme v presu. Musím za Míšou! Příslušníkovi říkám přímo do obličeje, má vytržené, strnulé oči, je zpocený a mlčí: „Kde máte velitele? Chci velitele! Musím za Míšou. Říkali, že nás máte pustit.“ Náhle se v jejich těsném

šiku udělala škvíra, chytám Lídu za ruku a propadáváme na druhou stranu. Běžíme pryč, jsme v strašném stresu.

Z Karlova náměstí volám mámě, ne Míša nikde není. Skáčeme do tramvaje. Na Karláku je proslulá policejní stanice. Hlavou mi bleskne, jako vždy v takových situacích, komu v této zemi říct, že se na Národní třídě k něčemu hroznému schyluje? KOMU? KOMU? Obcházejí mě mrákoty. Co je s Míšou? Co je s Pavlem? Co když tam Pavel zůstal? Z tramvaje vidím taxíka, vyskakujeme, chytáme ho a překotně mu říkáme, že jdeme „z kotle“. V 21.00 vbíháme do bytu. Je tam tma, rozsvěcují, na chodbě leží nějaká stopa po Míšovi, boty. Běžím se podívat do pokoje, není tam. Letím do druhého pokoje, tam se svítí a Míša je schovaný pod postelí. V zámku zarachotí klíč a do dveří vráží můj muž. Do toho zvoní telefon. Máma. Všichni se objímáme. Míša byl svévolně u kamaráda bez telefonu a k Bábě nešel. „Víš, co jsi nám udělala za starost?“ (Víš, že kdybys poslechl a šel k Bábě, nenalezla bych v sobě sílu se odtamtud probít?) Kde je ale Pavel? Pouštíme Hlas Ameriky a tušíme, že ještě také pořádně nevědí, co se strhlo v Praze. Pouštíme televizi, nevzrušené prolhané Aktuální. Záběr na dav snad ještě z Albertova. Hodně lidí, ale klid. Je to jako vždy sestříhané. Žádné správné heslo není v záběru. Při vzpomínce na ten „kotel“ na Národní třídě a v Mikulandské ulici je mi horko a zima zároveň. Zvoní telefon. „Pavle, jsi naživu?!“ – „Je to tam hrozné. Vrátil jsem se domů pro svetr a už mě tam nepustili.“ Posloucháme zahraniční zprávy, něco se na Národní třídě stalo, nevíme však rozsah, ale tušíme. Viděli jsme to tam, ale v životě bychom nevěřili, k čemu skutečně dojde. V sobotu 18. listopadu posloucháme ranní BBC. Brutálně potlačená demonstrace. Snad jsou i mrtví? Večerní zprávy BBC, Hlasu Ameriky, Svobodné Evropy poskytují jako vždy přesný obraz toho, co se u nás děje. Jsme zdrceni. Spousta zraněných, snad i mrtví. Zřejmě student Martin Šmíd... Mluvili o kalužích krve, které zůstaly na dlažbě Národní třídy a Mikulandské ulice. I kolemjdoucí, kteří zírali po zásahu na tu spoušť, byli atakováni. Byla to poslední kapka.

Večer volá Lída, že se ráno v Mikulandské ulici válelo prádlo, rozšlapané brýle a boty v krvi. V lidské krvi! Obyvatelé Mikulandské prý pustili do svých bytů desítky účastníků. Ti, co zůstali na ulici, byli kruté bití.

V neděli odpoledne 19. listopadu se Václavák hemží lidmi. Atmosféra je jiná, než předevírem. U sv. Václava někdo řeční. Visí tam nápis NEZABÍJEJTE NÁM NAŠE DĚTI! SVOBODNÉ VOLBY! Rozhlížím se a hned vidím známé tváře. Jsme tady všichni. Volá se „**Je tady celá Praha!**“ Na rohu Opletalovy ulice je balkon s kameramanem. Ten pilně natáčí. Dav přátelsky volá: „**Nespadni! Nespadni!**“ Vzápětí nám bleskne hlavou, že je asi od NICH. „**Spadni! Spadni!**“ skandujeme. Zpívá se hymna. Skandují se hesla „**Rudé právo psalo, že nás bylo málo!**“ Je nás tolik, že než se někde dá do pohybu začátek shromáždění, ostatní netrpělivě podupávají nohama a pokřikují „**Demedemede-me...**“ Je nás celý Václavák a bůh ví, kolik nás je za rohem. Protestujeme proti brutálnímu zásahu v pátek 17. listopadu. Rozhodujeme se, že se půjde na Hrad. Na Národní třídě jsou stovky rozžatých svíček v ostrůvcích, tzv. oltářích. Dav skanduje „**Tady se to stalo! Tady se to stalo!**“ V podloubí je také oltář svíček pod zdí, na které jsou velké čmouhy krve. Kráčíme zsnalí k Národnímu divadlu. Vyjadřujeme hlasitě svou nechuť k režimu: „**Tak už dost! Milouši končíme! K. H. Štěpán! Adolf Jakeš!**“

Národní divadlo. Křižovatka. Zleva vidíme, jak se přes Jiráskův most řítí auta s modrými světlenými sirénami. Kdo má odvahu vstoupit na most u Národního divadla? Čelo průvodu mělo. Já ne... Mám strašný strach. Na divadle Nové scény je na dveřích napsáno: JSME TADY ZAMČENÍ! NEMŮŽEME VEN! HERCI. Herci stojí za okny a posunky nás podporují, mávají. Je sedm hodin večer. Jsem strašně unavena. Kavárna Slávie svítí, ale je zamčeno. Prý je obsazeno, říká na mé bušení JEJICH číšník. Okolo projíždí tramvaj směrem ke Karlovu mostu. Vidím v ní kamaráda, máváme si. Jedu s Pavlem domů. Ten večer policie nezasáhla...

Olga Bezděková